

UNGVÁRI MIHÁLY A MŰVÉSZET GYAKORLÁSÁNAK KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ ÉS HELYI ÉRTÉKTEREMTŐ SZEREPÉRŐL

Ungvári Mihállyal a kötegyáni park kilátójában állunk, alattunk tó, körülöttünk kopjafák, a naplemente felerősíti a színeket, erős hangulatú a táj. A temető ravatalozójától érkeztünk ide, azt is kopjafák veszik körül, bent faragott padok lágyítják a teret. A temető bejáratától jobbra faszobrok. Ungvári Mihályék keze munkája minden.

Ungvári Mihály: Fiatalkoromban számos művésztelepen vettem részt. Gyulán, amit a mai napig megszerveznek, aztán Mártélyban. Próbálkoztam a főiskolai felvétellel, nem vettek fel, hiányzott az a néhány év, amit ott el lehetett volna tölteni, az ismereteket megszerezni. De ettől függetlenül, igyekeztem mindig valami közösségben részt venni. Csináltunk Kötegyánban az ifjúsági klubmozgalom keretében egy Fiatal Alkotók Ifjúsági Klubját, ami még, 72-ben megalakult, és ment egészen a rendszerváltásig,

hatása kiterjedt a falu lakosságára is. A rendszerváltás után csak képzőművészettel foglalkoztam, akkor elmentünk Ausztriába, ott részt vettünk tájépitő munkában, natúr-park kialakításában, és ez meghatározó volt. Valami elkezdett bizsergni bennem. Mert az jó, hogy én festek, de nem állt tőlem távol, én már abban az időben foglalkoztam faragással. Kedvet kaptam. És amikor voltak a helyhatósági választások, hogy csinálni kellene valamit a településen, eldöntöttük, hogy csinálunk egy szoborparkot. De úgy,

hogy összekötjük ezt a tevékenységet a tájépitéssel. Sikerült az Erdészeti Hivatal elnökével összejönni, épp egy soproni vadászati kiállítás kapcsán, mert hogy 19 éven keresztül Kötegyánból szerveztük az Országos Vadászati, Halászati és Természetvédelmi képzőművészeti kiállítást. Beszélgettünk, tetszett nekik az ötlet, egyszer meglátogattak, az önkormányzatnak is megajánlották, hogy ha már egyszer Kötegyánnál jönnek be a Körösök, jó lenne egy Körösök menti fejfa-gyűjteményt összehozni.

Az első művésztelepen több mint 30 alkotást sikerült létrehozni, meglepődött mindenki, de a meglepődést értettük, mert két kocsi fát ledöntöttek, az óriási mennyiség, mindenki, hogy mi lesz ezzel a sok fával? Azt mi elkészítettük. Azok lettek felállítva a ravatalozó körül. És akkor már beindultak a tájépitő munkák, a mocsaras, lápos terület helyén, ahol mindig rengeteg volt a szúnyog, kialakult egy park, amit be kellett népesíteni faragott elemekkel. A tervezők találkoztak velünk, hogy nekünk milyen elképzeléseink vannak. Elkezdtük, hogy ez az épített környezethez hogyan illik, hogy a települést a munkákba hogy lehet bevonni, a lokálpatriótákat, mert ha művészek jönnek ide dolgozni egy hétre, akkor azért ne lakatos munkákat csináljanak, vagy amivel eltöltik az időt, mert ha a dolgukat teszik, megmarad az érték. Így kezdődött. Sikeres lett. 2000 óta 22 művésztelepet bonyolítottunk le. És a 250 darab faragott munka, amit lehet látni a honlapunkon, Magyarország egyik legnagyobb gyűjteménye. Vé-

gül is, együtt az önkormányzattal, olyan kulturális értékeket sikerült teremteni, hogy nagy hatással volt a lakosságra, a település gazdaságára, turisztikájára. És, hogy a település hírét tovább vigyük, Kötegyán elég sokat belekerült a médiába. Odafigyeltek az emberek, hogy mi történik itt.

Egy-egy ilyen művésztelep a művészeknek kihívás volt, a szokásos művésztelepnél sokkal több. Továbbképzés volt nekünk, mert tanultunk egymástól rengeteget. Maga a tájépítő munka, az egy kőkemény fizikai munka, amit el kell végezni, de ebben a munkában részt vettek a festő, a grafikus, a kőszobrász, a restaurátor, a néprajzos, az agrárszakember, a környezetvédelmi szakember, az erdészmérnök, építészmérnökök, meg a helyi segítők, természetesen. És emiatt ez egy képzőművész telepnél jóval több. Mindenki tanul egymástól, és az értéken, ami teremődik, ez látszik.

Az Öko-park és Öko-tó a lemenő napnak már csak kevés fényét kapja, végigmegyünk Kötegyánon, megnézzük az iskola előtti faszobrokat, derűsek, humorosak, jó lehet itt iskolásnak lenni. A falubeliek örömmel nézik a faluba érkezőket. Azok a turisták, akik eljutnak a faluba, akik azért jönnek, hogy megnézzék e határszéli csodát, majd átmenjenek a szomszédba, Nagyszalontára, Arany János emlékét keresni, biztosan mind olyan emberek, akik jó nyomot hagytak bennük, akiket szívesen visszavárnak. És Ungvári Mihály és csapata, az a 150 ember, aki országunkon kívül még Romániából, Szlovákiából, a Felvidékről csatlakozott, hogy tudását, képességét közzé, kulturálisan és gazdaságilag hasznossá tegye, nem csak kézzel fogható nyomot, kulturálisan értékes tájat hagy maga után, hanem emberi nyomot is. Ezt látom abból is, ahogy munkájuk nyomán érdeklődés támad művészetük iránt.

Ungvári Mihály: Dolgoztunk Kondoroson, ahol park készült, és a kondorosi csárda környékét

alakítottuk ki. Dobozra Árpádházi királyokat faragtunk. Szanazugban is voltunk kint, az is Dobozhoz tartozik, Sümegen a Nyugat-Magyarországi Egyetem képzési központjában voltunk, majd Sopronba mentünk, szintén a Nyugat-Magyarországi Egyetemhez. Aztán a nagyölvediek hívtak minket, a református lelkészük hívta ránk fel a figyelmüket, mert megtetszett a szlovákoknak a parkunkról meg a csapatról forgatott film. Lehet vagy 24 perces. Nagyölveden volt egy gyönyörű, régi park, ahol a fákon kívül semmi. Leültünk a polgármesterrel, a képviselőtestülettel, az építésszel, meg a mi csapatunk, mindenki összedugta a fejét. Eddig a kötegyáni volt a legnagyobb preferenciánk, de két-három éven belül ezt már túlszárnyalja a nagyölvedi, játszótérrel, modern szobrokkal, beillesztett padokkal. És ott, mert a munkánk idején történt egy természeti katasztrófa, végigvonult egy nagy vihar, ami a fáknak több mint a felét összetörte, nálamnál vastagabb fenyőfákat gyökerestől kitépelt, szörnyű pusztítást végzett, sorkerítést vitt el a szél, ez a szörnyű tragédia rásegített, és a mun-

kánk félelmetesen jól sikerült. Azt mondják. Akkor merült fel, hogy meg kellene mutatni, hogy mit csinálunk mi a tájépítő munkán kívül. Ugye, amit mi valahol elkészítünk, azt mindenki önkéntes munkában vállalja, azt valamennyi területen mindig ott szoktuk hagyni. Mindenütt, ahol csak megfordulunk. Festőként, szobrászként, grafikusként mutatkoztunk be, csináltunk egy kiállítást. És valami csodás volt, amikor mindenki a saját szakmájából megmutathatta, amit tud. Mindenki abban mutatkozott be, amit csinál, építész, festő, mindenki vitte a saját anyagát. És egy rendkívüli jó kiállítás lett. Először bemutatkoztunk Sopronban a Nyugat-Magyarországi Egyetem erdészeti múzeumának az Eszterházy termében. Református segítségével Léván sikerült találni egy helyet, ahol bemutattuk, de ezt megelőzően, már tavaly Békéscsabán a Jankai Galériában csináltunk egy hasonló nemzetközi kiállítást. Mindkét helyen harmincan körülbelül százharminc alkotást mutattunk be. A békéscsabain plasztikákat, Szlovákiában a lévai kiállítóteremben nagyméretű anyagokat, ott lehetett, mert

az már eleve arra volt kiképezve. Rendkívül sikeres volt. És már 2013-ra is kaptunk meghívást.

Ungvári Mihály házában folytatjuk a beszélgetést. A ház falán a kis házi áldás, a nappaliban, köcsögyűjtemény, festmények, képek társaságában a nagy házi áldás. És a konyhaajtó fölött a madonna gyermekével kicsi kép, ami Rómába is eljutott és ott II. János Pál pápa megáldotta. Mindez attól természetes és attól jó érzést adó emberi környezet, mert Ungvári Mihály természetesen viselkedik benne. Ahogy, a vele együtt dolgozó, s mindenben vele egy felesége is. Ungvári Mihály mögött hiába áll nagyon sok olyan munka, amik közül egyre is büszkének lehetne lenni, ő csak előre néz. Most népfőiskolát tervez, házuk már van hozzá, dolgoznak benne az önkéntesek, ez óriási lehetőség lenne neki is, a vele együtt dolgozóknak is, a falunak is, mégis úgy beszél róla, mint az egyik soron következő dologról az életében. Ezzel a személyiséggel, ami az övé, nem véletlenül képes rá, hogy megmozdítsa ezt a mindenféle tekintetben sokféle, nagyon sok embert.

Ungvári Mihály: Nem mondtam még, hogy kapcsolatokat alakítottunk felsőoktatási intézményekkel. Ez nagyon fontos, mert mindenki elmondja a maga területről a hasznos tanácsokat. Ilyenek a besztecebányai Bél Mátyás Pedagógiai Tanszék, az aradi képzőművészeti egyetem, Magyarországról a szobrászok részéről Lukács István, aki az egyesületünknek is tagja, aztán kapcsolatunk van a Szent István Egyetem Építésztudományi karának a tanszékvezetőjével, a fiam is ott van azon a tanszéken, a mesterképzést csinálja.

Ungvári Mihály és művésztelpei eljutnak mindenhol a Kárpát-medencében, ahova csak hívják őket. Így folytatja a sort, jutva az egyre közelebbi múlthoz, jelenhez, jövőhöz.

Ungvári Mihály: Még ahol megfordultunk, ahova meghívtak bennünket. Komáromban tanösvényekre készítettünk padokat, bemutattuk az ott élő embereket, madarakat, a dunai halállományból halakat. Nagyon tetszik az ott élő embereknek. Interreg pályázatunk is volt, aminek Kötegyánban volt az egyik oldala, a tükörprojektje pedig Mezőpetriben. Dolgoztunk Nagypetriben, az már bent van Szilágy megyében, aztán Belényesben, szintén a református egyháznál. Csináltunk 19-es emlékműhöz anyagokat. Köröstárkányba is, meg egyes darabokat elvittek még Csíkba is. Nagyon nagy volt az érdeklődés. 2013-ra Nagycsalomja jelentkezett, hogy próbáljunk egy kisebb tábort összehozni, nem az a fontos, hogy művésztelep legyen, hanem a tábornak a küldetése, hatása a településre. A nagyölvedi művésztelepre már a szociológus barátainkat is vittük magunkkal, Békéscsabáról a Közösségfejlesztők Egyesülete jött, Pocsajiné Fábrián Magdi vezetésével. Azzal foglalkoztunk velük együtt, hogyan lehet azt a munkát, amit mi végzünk, tovább vinni. Két éve már a népfőiskolai gondolatok jegyében foglalkozunk vele, hogyan tudnánk mindazt hasznossá tenni, amit kialakítottunk. Ha népfőiskolában gondolkodunk, akkor a művészeti képzést. Összeszedtük a szakembereket, hogy tudjuk tanítani, hogy a kistelepülések önfenntartó falvakká válhassanak. Hogy foglalkozzanak a helyi sajátosságaikkal. Elkészítettünk 120 órás programokat, meglegyen, ha a népfőiskola felállna.

Ahol eddig elkezdtünk valamit, ha átvettek tőlünk valamit, ott az működik. Működik több településen Magyarországon, Erdélyben is, Felvidéken, és ez egy jó dolog, mindenhol. Most mondani tudom, mert kigyűjtötték, a rendszerváltás óta, a nagyölvedi volt a 69. nemzetközi művésztelep, amit szerveztem. Utána néztem a következő évünknek, ha összejönne a források, akkor 7 művésztelep lenne, ahol konkrét feladatokat kell végrehajtani. Figyelembe véve a

lektorátus eddigi értékelését, évente a csapat önkéntes munkában 15-16 millió forint értékű munkát hoz létre. A jövő év már lebontva napokra. Ott nincs, ahol még nem tudtunk időpontot egyeztetni. Lesz művésztelep itt helyben, Szlovákiában kettő, akkor Béli megyerem, lesz Szanazugban vezetőképzés. Igyekszünk a Békés megyei Közösségfejlesztő Egyesülettel együtt dolgozni, úgy jobban osztódnak a költségek és az egész eredményesebb. Jövőre négy alkalommal a kistérség civil szervezeteinek tartunk szakmai napokat. Ezt általában Sarkadon csináljuk meg, a kistérségi irodán. A sarkadi kistérségben 11 kistelepülés van, ha olyan a téma, akkor jönnek a szeghalmi és a gyulai kistérségből. Amikor Leader aktualitások vannak, akkor a körössárréti kistérségi irodáról is meghívjuk az ügyvezetőt, az elnököt, információval látjuk el valamennyit, amit hasznosítani tudnak. Ez így működik. Szó van a pályázati kiírásokról, volt a vendégünk Beke Mihály András, a Visegrádi Alap magyarországi képviselője. Máris tudok olyan egyesületeket, akik az ő információi alapján adtak be pályázatot. Mi is adunk be, csak egy lengyel partnert kell még találnunk. Szlovák van, vele évek óta együtt dolgozunk.

Ungvári Mihály Kötegyánban született, beszélgetés közben, a lakásukból csak elmutatott az udvaruk felé, azzal, hogy: Itt születtem Kötegyánban, az alsó házban, itt a sárga ágyon, itt a sarokban. Annak idején az volt az alsó ház. A felesége is Békés megyei, ő Sarkadról származik. Neki minden olyan dolog, amin más ezerszer fenn akadna, természetesen működik és sikerül. Az észjárása olyan, hogy melé is lehet állni, s lehet vele együtt menni, tovább és tovább.

Ungvári Mihály: Az ember elképez valamit, azt egy közösségben egyeztetni, egy szakmai csoporttal, engem az érdekel, hogy a feladatot megoldjuk. Kész, működőképpé válik. Amikor csináljuk,

nekem akkor már a következő jár az agyam. Nekem sosincs időm polemizálni. Most például, izgat bennünket, hogy a népfőiskolai gondolatot tovább erősítsük. Sikerrülnie kell, hogy tovább lépjünk. Megkaptuk hozzá az ingatlant. Ajándékba kaptuk. A település legjobb pontján. Azt a területet mindenki meg akarta szerezni, és ez egy civil csapatnak sikerült. Ajándékba kaptuk, hát szeretnénk úgy dolgozni rajta, hogy a következő év júniusáig belül is rendben legyen. Iszonyatosan sok önkéntes munkát végeznek benne a szakemberek. A villanyszerelő, a vízvezeték szerelő, meg a többiek, nem akarom sorolni őket, mert úgymint kihagynék valakit. Az összes villanyvezeték ki kellett cserélni, és mi ehhez vettünk összesen 100 ezer forintért anyagot. Nekünk ennyibe került, de ha ezt meg kellett volna csináltatni, ez 550 ezer forintba került volna. Az anyagot kellett kifizetni, és a többi ment önkéntes munkával. Olyanra csináljuk, hogy ne kelljen minden évben hozzányúlni. Most ez hajt bennünket, mert ha ez megvan, akkor egyrészt egy népfőiskolai mozgalmat el kéne indítani, és

most pillanatnyilag nem rendelkezünk olyan infrastruktúrával, hogy bentlakásos képzések lehessenek. De épp ezért építettük ki, hogy a művésztelepeinkre olyan embereket keresünk, akik magántőkével rendelkeznek. Most volt az első bélmegyéri vadászkastély művésztelep, ahol még két alkalommal tudunk jövőre dolgozni.

Ungvári Mihály a művésztelepeket is úgy szervezi, ahogy az életét. Magától értetődően. Reggel elintézi a telefonjait, elmegy a bankba ügyintézni, mert elment a takarékszövetkezet, Méhkerékre. Azzal a közel 150 emberrel, akivel kapcsolatban van, email-ben, telefonon tartja a kapcsolatot. Ahogy ő mondja: Onnan a sarokból, a nappaliban, ahol a számítógémem van, én mindenkit lerendezek. Munkákra hívásoknál a területi közelséget figyelembe veszem. Kiküldöm decemberben vagy január legelején, hogy milyen művésztelep lesz, milyen munka, tudják, hogy mi lesz meghívásos alapon, mi a fizetős, nem fizetős, ezek a dolgok már május végére a helyükre döccennek. Mindenki mindent tud előre, tud

tervezni, a szabadságát úgy tudja kivenni.

Arra a kérdésemre (amit azért teszek fel, mert látom, érzem, mennyi mindent köszönhet Ungvári Mihálynak a faluja, más falvak, városok, a hozzá kötődő, vele dolgozó emberek), hogy nagyra becsülik-e őt, mondjuk a kötegyániak, azt mondja: Hát ez érdekes. Én azt mondanám, hogy én nagyjából mindenkiel jóban vagyok.

És még ezután sem arra válszol, mint amit kérdezek, csak az ő maga módján: Ha nem működne a rendszer, ha a lokálpatrióták nem vennének részt, meg ez a millió önkéntes, most is, akik a háznál is dolgoznak, akkor nem tudnám a munkám csinálni. És akkor, amit csinálunk, azt akkor valamilyen szinten csak becsülik!

Ezer dolgot tudtam meg még Kötegyánban, ezer dolgot mesélt nekem Ungvári Mihály. Hogy a látogatásom előtti héten, a bélmegyéri Kárász vadászkastélyban, ahol egy próba művésztelep volt és heten voltak, festett ő is. Hogy több mint 20 alkotás született. Hogy látták a Munkácsy mű-

zeumot, az emlékházat, a szlovák házat, az evangélikus templomot, szétnéztek az erdőben, ismerkedtek a tereppel. Hogy együttműködési megállapodásuk van a Búza Barna Művészteleppel, és hogy akkor nem is 7, hanem 8 művésztelep lesz jövőre. Ott egy szobrász barátja van. És hogy rendkívül jó a kapcsolatuk, a romániai Népművészeti Szövetséggel. Hogy minden évben tartanak egy konferenciát Kalotaszegen. Az idén Bánffyhunyadon volt, korábban Zsobokon. Hogy a népfőiskolai mozgalom indulásáig a művészekkel, népművészekkel, művészettörténészekkel, designörökkel végiggondolná, mit lehetne piacra vinni. Mert amikor néhány éve a kalotaszegi konferencián felvetette az ötletét, másnap már megjelent néhány divattervező. Hogy honnan vette az ötletet. Hát, mondta: Olyan gyönyörű rajtatók minden, valamit kéne kezdeni vele, át kellene a mostani modern anyagokra az egészet dolgozni és kigondolni, mit tegyünk vele. Megtudtam, hogy Szatmári Ferenc magánkiadásban megcsinálta a könyvét, amiben több mint 100 alkotót mutat be, elérhetőséggel. Óriási dolog. És, ha a népfőiskola beindulna, műtermekkel, műhelyekkel, az nagy segítség lenne a falunak, mert a kötegyániak a hozadékból részesülhetnének elvégzett munkájuk arányában.

Azt is megtudtam, hogy ha állandó hellyel és munkahellyel fognak rendelkezni, akkor a munkákat tőlük meg is lehet rendelni, úgy hogy helyben készítik el. Egyszerűbb a szállítás, mintha elmegy mindenhova az ember. Megtudtam azt is, hogy Ungvári Mihálynak remek humora van, amit csak a következő kis történettel és zárásképpen egy Beke Páltól idézett, megjegyzett mondattal érzékeltetnék. Emelt annak bizonyítására meséli, mennyi mindennel jár a hátamon a zsákom életmód.

U. M.: Van köztünk olyan alkotó, aki közel két méter, mint egy háromajtós szekrény, ha adnak neki

egy nagyon jó minőségű, normális méretű ágyat, azt mondja két nap múlva, hogy elmegy haza, mert a két lába lent van a földön, nem fér rá. Hogy pihenni tudjon, mert egész nap dolgozik, figyelni kell az ilyenre. Vagy ugyanez az ember, ha beteszik egy 70 centis zuhanyzó kabinba, szörnyű nagy probléma, mert rajta marad a kabin. Beszorul.

Megtudtam tőle, hogy nagyon jó a kapcsolata az erdőcsanádiakkal, akiknek Marosvásárhelyen van a központjuk, s ott részesei lehetnek egy tábornak, ahol a gyerekek népzenei nevelésben részesültek. Tanulták a kottát, megkapták a furulyát, az egyiknek először volt a furulya a kezében életében, de a tábor végén, a hatodik napon, a záróesten a többiekkel együtt pikulált.

U. M.: Nekem az eszem állt meg. Érdemes végiggondolni Kodály országában, hogy akik ilyen táborokat tudnak csinálni, ezeket az embereket összeszedjük. A Maros Táncegyüttesben dolgozott az egyik barátunk, most ment nyugdíjba 28 év után. Mennyi mindent lehet tanulni tőle, ha Európában, Japánban oktatott. Ide meg csak kedvtelésből átszalad majd. Nem azért, mert tudunk annyit fizetni, mint ott, az biztos, de átszalad. Népzene, néptánc, minden együtt lenne. Ahogy egy-egy ember életében is mennyi minden együtt van. Most láttam egy embert, aki hangszerkészítő, hát az odáig rendben van, hogy gyönyörű hangszereket gyárt, citerákat, hegedűt, de akkor már megdöbbenem, amikor játszani kezdett a furulyán, aztán a szaxofonon, aztán a citerán, virtuóz módon, de a zongorán is, a hegedűn is. És akkor kiderült, hogy három zenekarban játszik, de a Maros Táncegyüttes zenészei között is szerepel, játszik lakodalmakban, meg komolyzenei együttesben. Hát így.

Megtudtam, hogy Kötegyán református falu, mindössze negyven katolikus van benne, hogy 1350 lelkes a falu. Hogy a református egyházzal rendkívül jó Ungvári Mihályék kapcsolata, hogy minden

szombaton foglalkoznak gyerekekkel. Hogy felmérték a helyi értéket, a hungarikumokat. Kötegyáni helyi értékek a képzőművészek, a mézeskalács készítők, a kézimunkát készítő emberek, többféle témában, a bőrműves. Hogy csináltak a hungarikumaikból kiállítás, több mint 100 alkotást állítottak ki. 3 nap múlva templomot avattak, Bölcskei püspök úr tartotta az ünnepi megemlékezést. Dugig volt a templom, még álltak is.

Ilyeneket szeretünk csinálni – fűzi hozzá Ungvári Mihály.

Megtudtam, hogy amikor megjöttek Léváról, kapcsolatépítésképp borkóstolást csináltak. És ha olyan állapotba kerül a népfőiskola, olyan programokat készülnek eladni, ami jelentősen fizetős.

„Most élünk, most kell hajtani. Nem probléma van, hanem feladat.”

„Én hozzátartoztam a Beke Pali csapatához, mi alapítottuk meg a Civil Közösségi Házak Egyesületét. Jártuk az országot, aminek Lezsák Sándor elnök úr volt a védnöke. Huszonvalahány települést végigjártunk, voltam Franciaországban is. Beke Palit még a szocializmusból ismertem. Jó régről. Nagyon fiatalok voltunk. Még huszonévesek. Amikor elkezdtük a tájépítést, eljött, szétnézett. Megint eljött, szétnézett. Hümmögött egyet. Tetszik, tetszik. De ez már nem csak művésztelep. Negyedszerre, amikor jött, elhozta a franciákat is. Egyszer azt mondja: te, mondd, van itt a településen olyan karó, amit még nem faragtatok ki? Jókat tudunk röttyögni. Van még karó, amit nem faragtatok ki?”

Kötegyáni történet. Jó történet.

De amit mindennek a legvégén, s más szavakkal is el lehet mondani, hogy elmenjen oda, aki arra jár: Öko-tó és Öko-park van Kötegyánban, egy a Gyepes temetőalji szakaszán végrehajtott természeti rehabilitáció, mely Ungvári Mihály kulturális értékteremtő nemzetközi művésztelepeinek egyik eredménye.